

Тернопільський національний економічний університет

Кафедра економічної теорії

Міждисциплінарна курсова робота

з

«Економічної теорії»

на тему:

«Доходна частина Державного бюджету України, як чинник
макроекономічної стабільності»

Студента 2 курсу групи ФМО-21
напрямку підготовки «Фінанси і кредит»

Федак Ю.С.

Керівник:

Длугопольський Олександр Володимирович

Національна шкала _____

Кількість балів _____

Оцінка ECTS _____

Члени комісії _____

(підпис) (прізвище та ініціали)

_____ (підпис) (прізвище та ініціали)

_____ (підпис) (прізвище та ініціали)

Тернопіль 2016

Курсова робота
з «Економічної теорії»

на тему:

«Доходна частина Державного бюджету України, як чинник ^{дослід} стабільності.»

Студента групи ФМО-21

Федака Юрія

Перевірив:

Професор, д.е.н.,

Длугопольський О. В.

План

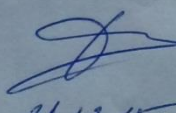
Вступ

1. Доходи Державного бюджету: їх функціональна сутність та економічне призначення. ^{доходи ДБ}
2. Джерела формування доходної частини бюджету ~~України~~; ^{Федор Р. С. та Інша (2000-2015)}
3. Напрями вдосконалення структури доходної частини Державного бюджету України на прикладі світового досвіду.

Висновки

Додатки

Список використаних джерел

21.12.15

План

Вступ

1. Функціональна сутність та економічне призначення доходів Державного бюджету.
2. Аналіз джерел формування доходної частини бюджету країн ЄС та України.(2000-2015)
3. Напрями удосконалення структури доходної частини Державного бюджету України на прикладі світового досвіду.

Висновки

Додатки

Список використаних джерел

Зміст

Вступ.....	5
1. Функціональна сутність та економічне призначення доходів Державного бюджету.....	8
2. Аналіз джерел формування доходної частини бюджету країн ЄС та України.(2000-2015).....	14
3. Напрями удосконалення структури доходної частини Державного бюджету України на прикладі світового досвіду.....	26
Висновки.....	37
Додатки.....	39
Список використаних джерел.....	43

Вступ

Актуальність теми. Державні доходи забезпечують соціально-економічний розвиток країни загалом, окремих її регіонів, а також фінансову підтримку населення. Лише централізовано сформовані фінансові ресурси дозволяють здійснювати єдину фінансову політику в державі та найефективніше забезпечити її розвиток, врегулювати соціальне становище населення. В період значних економічних та соціальних реформ в Україні тема бюджетної стратегії у формуванні доходів державного бюджету стає актуальною для розгляду та пошуку шляхів її забезпечення.

Роль Державного бюджету України є основною у виконанні державою своїх функцій, а саме забезпечення соціальної стабільності, освіти, охорони здоров'я, правопорядку, підтримання конституційного ладу, судочинства, управління. Мобілізуючи кошти в державному бюджеті, держава підтримує належний соціальний клімат та стимулює розвиток економіки в країні рівномірно по всій території; впливає на національні, демографічні, екологічні та регіональні процеси, задівши до цього практично всіх членів суспільства. У фінансовій системі лише державний бюджет здійснює такий багатопрофільний перерозподіл фінансових ресурсів по вертикалі і горизонталі економіки. Від фінансової політики держави залежить добробут населення та фінансова стабільність. На мою думку, саме доходна частина Державного бюджету є головним макроекономічним чинником стабільності країни, її економіки та рівня життя населення. Адже, коли видатки є більшими ніж доходи – це, насамперед, спричиняє падіння виробництва в країні, дефіциту бюджету, поява такого неприємного поняття як державний борг і в цілому падіння рівня життя населення. Тому, роль держави полягає у веденні своєї політики щодо бюджету так, щоб була певна збалансованість між витратами і доходами, що б відіграло позитивну роль в аспекті економіки звичайно на рівень життя населення, що є найголовнішим фактором.

Питання формування, організації доходної частини Державного бюджету України та способи оптимізації її основних складових розглядалися в наукових працях таких вітчизняних вчених : Ваньковича Д.В., Василика О.Д., Геєць В.М., Дем'янишина В.Г., Зайчикової В.В., Касперович Ю.В., Миргородської Л.О., Огня Ц.Г., Пасічника Ю.В., Савчук Н.В., Сибірянської Ю. В., Фільштейн Л.М., Юрія С. І., Ярошевича Н.Б та ін..

Метою курсової роботи є розгляд та аналіз практичних і теоретичних аспектів формування доходної частини Державного бюджету України, а також методів усунення недоліків їх функціонування.

Відповідно до поставленої мети були визначені наступні **завдання**:

- проаналізувати функціональну сутність та економічне призначення доходів Державного бюджету;
- описати джерела формування доходів Державного бюджету України та країн ЄС;
- охарактеризувати планування й виконання доходної частини Державного бюджету України;
- проаналізувати динаміку та структуру податкових і неподаткових надходжень до Державного бюджету України;
- оцінити надходження трансфертів та операцій з капіталом до Державного бюджету;
- обґрунтувати проблеми формування доходів Державного бюджету України та напрями їх вирішення;
- описати зарубіжний досвід, який б був можливістю для вдосконалення структури доходів Державного бюджету в Україні.

Об'єктом дослідження виступає доходна частина Державного бюджету України.

Предметом дослідження є економічні відносини з приводу формування доходної частини Державного бюджету України.

Методи дослідження. Для найбільш ефективного висвітлення проведених мною аналітичних і статистичних даних у роботі використано такі

методи: діалектний підхід як фундаментальний науковий принцип дослідження поняття доходів Державного бюджету, метод спостереження, метод індукції і дедукції, економічного аналізу, структурно-логічний метод, статистичний, метод порівняння та узагальнення.

Інформаційну базу дослідження склали статистичні дані такі як: Державної Казначейської служби, дані Державного комітету статистики України, праці вчених-економістів як зарубіжних так і вітчизняних, статті, монографії, періодичні видання.

1. Функціональна сутність та економічне призначення доходів Державного бюджету.

У процесі формування суспільних відносин бюджет регулює кількісні та якісні властивості його дохідної й видаткової частин, вирішує питання соціального та економічного характеру. Таке економічне поняття як бюджет держави відображає фінансові відносини, які полягають в розподілі та перерозподілі ВВП, який формує централізовані фонди грошових ресурсів з певним цільовим призначенням. Тобто, роль бюджетних відносин полягає в формуванні основного централізованого фонду грошових ресурсів, а також їх використання. У першому випадку бюджетні відносини виступають у вигляді доходів, у другому – у вигляді видатків.[31, с. 170].

Таким чином, за економічною сутністю бюджетні доходи, з одного боку, є результатом розподілу вартості валового внутрішнього продукту між різними учасниками відтворювального процесу, з іншого – об'єктом подальшого розподілу сконцентрованої в руках держави вартості. Так, через доходи Державного бюджету України перерозподіляється суттєва частина ВВП. Формою прояву категорії «доходи державного бюджету» є сукупність видів бюджетних платежів юридичних та фізичних осіб, а їхнім матеріальним втіленням – грошові кошти, які мобілізуються до бюджету.. Формою прояву категорії «доходи державного бюджету» є сукупність видів бюджетних платежів юридичних та фізичних осіб, а їхнім матеріальним втіленням – грошові кошти, які мобілізуються до бюджету. Системність і послідовність у дослідженні доходів державного бюджету від теоретико–методологічних засад цієї категорії до прагматики формування дохідної частини Державного бюджету України дають можливість визначити ефективність вітчизняної фіскальної політики у формуванні потреби і пропозиції на бюджетні ресурси з метою забезпечення оптимального співвідношення джерел фінансування суспільних видатків.

Отже, характеризуючи категорію «доходи державного бюджету», відзначимо їх як основну складову державних фінансів, що має похідний

характер. На основі аналізу існуючих у наукових працях підходів, доходи державного бюджету доцільно визначити як частину бюджетних ресурсів держави, що надходить до основного загальнодержавного фонду, сформованого для фінансування суспільно необхідних видатків з метою забезпечення сталого розвитку національної економіки, підвищення матеріального добробуту і культурного рівня населення, забезпечення обороноздатності країни, утримання державних органів управління та вирішення завдань суспільного розвитку.[31, с. 171]

У Бюджетному кодексі України визначено, що доходи бюджету це: «податкові, неподаткові та інші надходження на безповоротній основі, справляння яких передбачено законодавством України (включаючи трансферти, плату за надання адміністративних послуг, власні надходження бюджетних установ)» [3]

Вітчизняні науковці розглядають категорію «доходи бюджету», з одного боку, як систему економічних відносин, з іншого – як кошти, що формують централізований фонд фінансових ресурсів держави.

Так, С. Юрій трактує доходи бюджету «як об'єктивне економічне явище, пов'язане з сукупністю економічних відносин з приводу розподілу та перерозподілу ВВП з метою формування основного централізованого фонду грошових коштів держави»[19, с. 348].

Причому, підкреслюють Глущенко А., Павлюк К., Юрій С., склад доходів державного бюджету та форми їх мобілізації залежать від системи і методів господарювання та від економічних завдань, які вирішує суспільство на тому чи іншому етапі розвитку [9, с. 93; **Ошибка! Источник ссылки не найден.**, с. 326; **Ошибка! Источник ссылки не найден.**, с. 170].

Ц. Огонь узагальнює поняття доходів бюджету як «єдиної, цілісної системи специфічних економічних відносин, які виникають в умовах розподілу і перерозподілу ВВП з метою формування загальнодержавного фонду фінансових ресурсів для забезпечення виконання, насамперед, конституційних зобов'язань» [5, с. 153].

М. Карлін вважає доходи державного бюджету «сукупністю грошових надходжень до централізованого фонду фінансових ресурсів держави, що використовуються нею для виконання її основних завдань і функцій»[18, с. 206]. З цим визначенням погоджуються і О. Турчинов, Ц. Огонь, Г. Фролова, підкреслюючи, що доходи бюджету утворюються за рахунок надходжень на безповоротній основі, справляння яких передбачене законодавством України [7, с. 90]

Василик О.Д. подавав таке твердження щодо доходів бюджетів: «Сукупність усіх видів доходів бюджетів, що формуються різними методами, їх взаємопов'язане застосування становлять систему доходів бюджетів. Бюджетні надходження науковець розглядає, з однієї сторони, як результат розподілу вартості валового внутрішнього продукту між різними учасниками відтворювального процесу, але з іншої, – як об'єкт подальшого розподілу сконцентрованої у руках держави вартості, що є обґрунтованим в повній мірі [6, с. 64].

Досліджуючи реалії вітчизняної фіскальної політики, В. Дем'янишин та С. Юрій основним джерелом формування бюджетних ресурсів визначають податки, сутність яких, у першу чергу, полягає у примусовому відчуженні державою частини новоутвореної вартості [10, с.89; 6, с.159]. Головним джерелом формування державного бюджету визнають податки і А. Крисоватий та А. Луцик [18, с.153], трактуючи їх як важливе джерело радикальних змін.

Доходи бюджету виступають об'єктом для управління як комплекс різних за змістом та формою видів доходів, з однієї сторони, та сукупність економічних відносин, що виникають між державою та платниками, стосовно формування дохідних джерел бюджету, з іншої [1, с. 119].

Як економічна категорія, доходи бюджету являються фінансовими відносинами, які виникають між державою, домашніми господарствами, а також суб'єктами господарювання, щодо формування фондів грошових ресурсів для цільового призначення. Форма прояву поняття «доходи державного

бюджету» це сума видів бюджетних платежів юридичних й фізичних осіб. Їх матеріальним втіленням є грошові кошти, що мобілізуються до бюджету.

Ознаками доходів бюджету як економічної категорії є:

- історичність. Доходи бюджету як категорія склалися для кожної країни відповідно до територіальних особливостей, які збереглися і до теперішнього часу;

- плановість. При формуванні дохідних джерел бюджету держави спостерігається плановий характер, оскільки дана економічна категорія не передбачає різких змін в структурі (дані зміни відбуваються лише при значних законодавчих реформах бюджетної системи);

- достатність. Доходи бюджету як на державному, так і на місцевому рівні повинні відповідати необхідній кількості видатків, що необхідні державі для виконання покладених на неї функцій [21, с. 461].

На рівень доходів державного бюджету впливають зовнішні та внутрішні фактори вони можуть мати економічне, соціальне, політичне, національне спрямування (табл. 1.1). Розглянемо лише економічний напрям як найбільш вагомий.

Таблиця 1.1

Фактори впливу на рівень доходів Державного бюджету України

Зовнішні фактори	Внутрішні фактори
<ul style="list-style-type: none"> - стан світової фінансової системи; - експортні можливості країни; - наявність бар'єрів для входження на міжнародні ринки; - рівень економічної інтеграції країни; - сальдо торговельного балансу країни; - рівень зовнішнього державного боргу. 	<ul style="list-style-type: none"> - макроекономічні показники (ВВП, рівень інфляція, безробіття, бюджетний дефіцит тощо та їх динаміка) - рівень оподаткування в країні; - платоспроможності юридичних і фізичних осіб; - рівень тінізації економіки; - стабільність національної валюти; - рівень внутрішнього державного боргу.

Усі фактори, які впливають на наповнення дохідної частини бюджету можна поділити на дві групи: економічні та організаційні. До організаційних слід віднести склад і структуру доходів, зміну об'єкта оподаткування і зміну

ставок податку. До економічних факторів відносяться стабільність податкової системи, платіжна дисципліна, організація взаєморозрахунків в економіці, податкова культура, наявність санкцій, у тому числі кримінальне відповідальності за несвоєчасну сплату податків та інших платежів, оптимізація податкового процесу [2, с. 286].

Сукупність усіх видів доходів бюджетів, які формуються різними методами, їх взаємопов'язане застосування становлять систему доходів бюджетів. Ця система покликана вирішувати не тільки фіскальні, а й регулюючі завдання: стимулювати зростання виробництва та підвищення його ефективності, також сприяти прискоренню науково-технічного прогресу, забезпечувати соціальні гарантії населенню і розвиток соціальної сфери.

Розглянувши низку видів доходів бюджету, які піддаються формуванню різними методами, вони мають між собою встановлений певний взаємозв'язок застосування, що становлять систему доходів бюджету. І саме ця система повинна вирішувати різного роду завдання, а саме: збільшення продуктивності і ефективності виробництва, введення певного ноу-хау(тобто сприяння науково-технічного розвитку), також регламентувати населенню соціальний захист і високий рівень життя.

2. Аналіз джерел формування доходної частини бюджету країн ЄС та України.

Економічна криза і суперечності у бюджетному процесі на початковій стадії трансформаційних змін змусили пережити в Україні проблеми поповнення бюджету грошовими коштами, надходження до бюджету у вигляді взаємозаліків, недовиконання більшості бюджетних планів, реструктуризації боргів як засобу боротьби з недоїмками, порівняно невисокий рівень податкових надходжень. З часом завдяки трансформації бюджетної і податкової систем деякі з них відійшли в минуле, а деякі змінили свій характер або ступінь впливу, хоча ще залишаються нерозв'язаними повною мірою. Крім того, такі проблеми, як значне ухилення від податків, втрати бюджету від пільг, високе податкове навантаження, порівняно високий для України рівень зовнішньої заборгованості залишаються актуальними і мають негативний вплив на стан справ у бюджетному процесі.

Як вже згадувалося, основою формування бюджету Держави є насамперед його доходна частина. Ми розуміємо, що доходна частина бюджету формується за допомогою певних джерел.

Щодо формування доходної частини бюджету, як в нашій країні так і в інших країнах є основним і перебуває в центрі уваги держави. На сьогодні немає жодної країни, яка б не розглядала і вирішувала щоденні проблеми наповнення бюджетів.

Дослідження проблем формування доходної частини бюджету України, а також інших країн ЄС викликає інтерес, тому що, така ланка наповнення бюджету, як доходна частина є дуже важливою у рівні економічного розвитку країни, адже правильне здійснення бюджетного процесу є запорукою належного і стабільного рівня життя населення, що є найбільш головне. Але, щоб досягти цього балансу, насамперед, уряд, вищі органи влади мають працювати раціонально, щоб економіка була на належному рівні. Адже, саме від їхньої праці, від проведення діючих реформ, які поступово будуть набирати ефективності залежить майбутнє. З огляду на це, тільки через державний

бюджет вищі органи влади здійснюють реалізацію державної внутрішньої і зовнішньої фінансової політики, регулювання економіки, стимулювання і подальшого ефективного розвитку. Збільшення асигнувань з державного бюджету сприяє зростанню сукупного попиту в економіці і, відповідно, збільшенню випуску продукції і зайнятості [19, с. 16].

Визначення сутності поняття «формування доходної частини бюджету» має включати такі складові:

- розподіл та перерозподіл вартості внутрішнього валового продукту;
- мету формування доходної частини бюджету – для виконання державою своїх функцій;
- нормативну та законодавчу сторони формування доходів державного бюджету [26, с. 350].

У контексті формування доходів Державного бюджету України першочерговим питанням є реформування системи доходів бюджету держави з метою визначення засад її ефективного функціонування та методів регулювання.

У період фінансової незабезпеченості бюджетними ресурсами необхідно досліджувати засади регулювання системи доходів бюджету держави для визначення підходів її удосконалення в Україні у майбутньому.

Процес формування доходів державного бюджету в Україні базується на таких основних принципах:

- доходи потрібно формувати згідно з чинним законодавством;
- планування пріоритетних податків, які формують основну базу надходжень до держбюджету;
- встановлення доходів з корегуванням їх на показники боргових зобов'язань за попередні роки;
- мінімізація податкового тиску;
- вирівнювання підходу до умов оподаткування суб'єктів;
- спрощення системи адміністрування податків;
- встановлення зрозумілих процедур податкового обслуговування;

- уніфікація форм податкової звітності та вдосконалення інструкцій щодо їх заповнення;

- вдосконалення приймання податкової звітності в електронному вигляді [27, с. 176].

Фінансова теорія та практика розрізняють такі методи формування доходів Державного бюджету України:

- продуктивна діяльність державних підприємств і доходи від державних послуг.

У даному випадку доходом виступає прибуток підприємства, оскільки за правом власності належить державі. У другому випадку – доходи проявляються у формі грошових надходження у вигляді державного мита, компенсаційних доходів за виконані роботи державою, тощо;

- дохід від майна та майнових прав і державних угідь;

- податковий метод формування дохідної частини бюджету, який базується на перерозподілі доходів юридичних і фізичних осіб на користь держави;

- трансфертний метод;

- позичковий метод отримання доходів формується при застосуванні внутрішніх та зовнішніх позик. Такі доходи для держави є тимчасовими, вони використовуються на фінансування витрат або вкладання в інвестиційні проекти і вимагають сплати відсотків у майбутньому;

- метод емісії полягає в формуванні доходу, який є різницею між номінальною вартістю випущених у обіг грошових коштів та витратами на їх друкування. Такий дохід гарантує фінансування видатків країни та належить до джерел фінансування, так як і позичковий метод [19, с. 351].

Найбільшу роль у формуванні доходів бюджету України має податковий метод, який характеризується перерозподілом доходів юридичних і фізичних осіб та може здійснюватися тільки на підставі законів України. Даний метод формування доходів бюджету, на відміну від інших методів, має такі характерні риси, як примусовість, безеквівалентність, законодавчо регламентований

порядок справляння податків, однаковий підхід до всіх платників. Досліджуючи реалії вітчизняної фіскальної політики, В.Г. Дем'янишин та С.І. Юрій основним джерелом формування бюджетних ресурсів визначають податки, сутність яких, у першу чергу, полягає у примусовому відчуженні державою частини новоутвореної вартості [10, с. 89; 26, с. 391]. Головним джерелом формування державного бюджету визнають податки і А.І. Крисоватий та А.І. Луцик [18, с. 153], трактуючи їх як важливе джерело радикальних змін. Податки, збори та обов'язкові платежі є основною формою участі держави у розподілі і перерозподілі ВВП з метою залучення його частки до основного централізованого фонду грошових коштів держави.

Виконати бюджет означає забезпечити надходження запланованих доходів до всіх ланок бюджетної системи та профінансувати заходи, затверджені в бюджеті держави. Основою успішного виконання бюджетів усіх рівнів є своєчасне і повне надходження доходів, яке забезпечується раціонально організованою системою їх стягнення. Система мобілізації доходів повинна забезпечити рівномірне, регулярне і стійке надходження коштів на рахунки бюджету, а також таке їх документальне оформлення, яке б дало змогу фінансовим органам мати своєчасну інформацію про виконання плану за доходами [19, с. 410].

Таблиця 2.1

**Динаміка основних макроекономічних показників України
за 2007-2015рр.***

№	Показники (млрд.грн)	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
1	Податкові надходження	116,6	167,8	148,9	166,9	261,6	274,7	262,7	280,2	409,4
2	Неподаткові надходження	42,1	52,8	50,6	65,1	49,1	68,2	72,9	68,3	120
3	Офіційні трансферти	4,3	7,8	7,7	6,6	2,7	1,2	1,6	2,1	3,1
4	Цільові фонди	0,6	1	0,6	1,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2
5	Доходи від операцій з капіталом	1,1	2,1	1,1	0,5	0,5	1,3	0,2	0,9	0,2
6	Разом	165,9	231,7	209,7	204,6	314,6	346,7	339,2	357,1	534,7

*розроблено автором на основі джерел [12;13; 14;15; 16].

У аналізований період сума доходів бюджету коливається з 2007р. по 2008р. доходи зростають від 165,9 млрд.грн до 231,7 млрд.грн., проте вже порівняно з 2009р. та 2010р. почали зменшуватися від 231,7 млрд.грн. на 22 млрд.грн. щодо 2009, а з 2010 на – 27,1 млрд.грн.. З 2010 р. по 2012 р. доходи зростають з 240,6 млрд. грн. до 346,1 млрд. грн., проте вже у 2013 р. показник знизився на 6,9 млрд. грн.. до 339,2 млрд. грн., що пов'язано зі зменшенням суми податкових надходжень в структурі доходів. У 2014 р. сума зросла до 357,1 млрд. грн., тобто на 17,9 млрд. грн., або 5,3%, а вже у 2015р. сума доходів становить 534,7 млрд.грн., тобто на 177,6 млрд.грн. зросла від попереднього року.

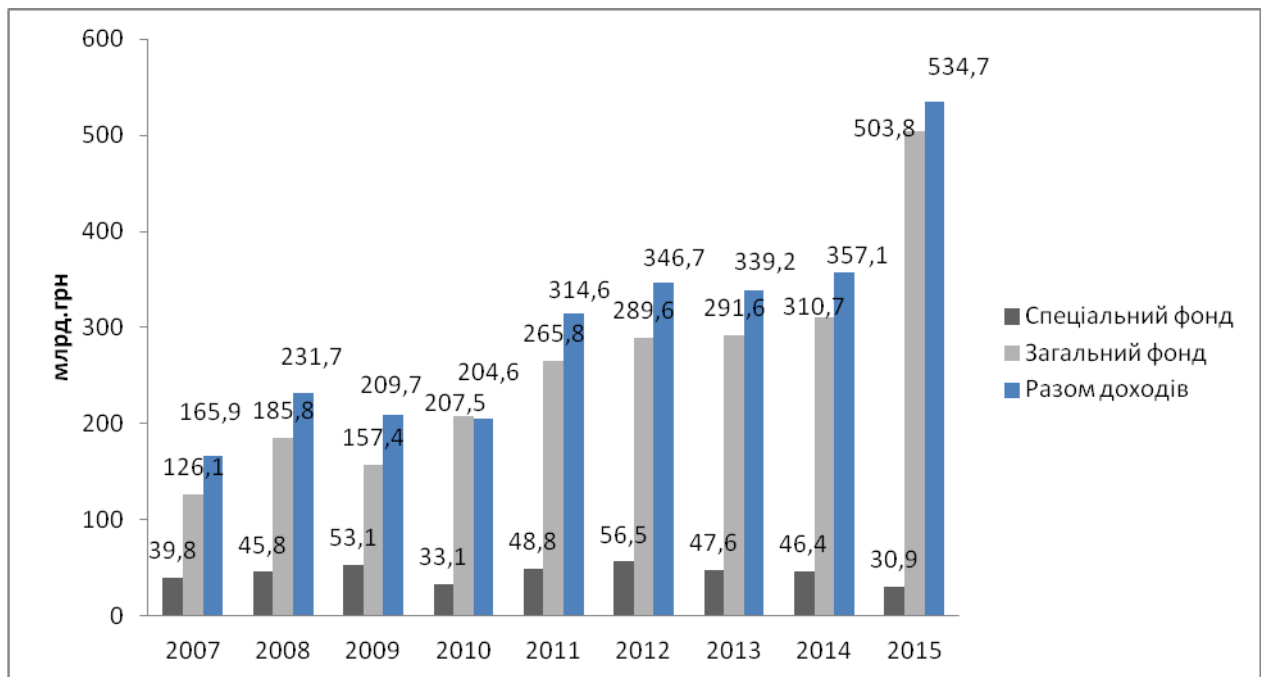
Якщо проаналізувати показники, які формують доходну частину Державного бюджету, ми спостерігаємо, що саме податкові надходження

мають найбільшу частку, щодо його формування. Обсяг податкових надходжень до Державного бюджету України протягом аналізованого періоду має тенденцію до зростання, окрім, 2009р. та 2010р. де вони становили меншу суму порівняно з попереднім 2008р., з 2009р. зменшилися на 18,9 млрд.грн щодо 2008, а з 2010 зменшилися на 1 млрд.грн також щодо цього ж року. Найбільше зростання спостерігається у 2015 р. на 129,2 млрд. грн.. Оскільки, наприклад, зростання податкових надходжень свідчить про збільшення податкового тягара для населення, що призводить до агресії в суспільстві та зростання тіньового сектору економіки, що на сьогодні є дуже актуальним.

У 2015 році до загальний фонд Державного бюджету України надійшло 503,8 млрд. грн.. До спеціального фонду Державного бюджету – 30,9 млрд. грн.. (рис.2.1.).

Рисунок 2.1

Доходи Державного бюджету України в розрізі загального та спеціального фондів*

* розроблено автором за даними [12; 13;14; 15; 16]

Фактичні надходження загального фонду Державного бюджету становили 96,5% річного показника, затвердженого Верховною Радою України, зі змінами. У 2015 р. до загального фонду Державного бюджету України надійшло 503,8 млрд. грн., що на 193,1 млрд. грн., більше, ніж у 2014 р. До спеціального фонду Державного бюджету за 2014 рік надійшло 46,5 млрд. грн.. Проте, порівняно з 2014 роком, надходження до спеціального фонду Державного бюджету знизились на 15,5 млрд. грн..

Аналізуючи обсяги й структуру доходів Державного бюджету України можна зробити такі узагальнення:

– держава докладает зусиль для постійного зростання доходів Державного бюджету України, про що свідчать дані за 2007-2015 рр.;

– поступове та незначне зростання доходів державного бюджету свідчить про негативні тенденції в економіці країни, що пов'язані з подоланням фінансово-економічної кризи;

– зі структури доходів Державного бюджету України можна спостерігати, що уряд країни основну увагу концентрує на формуванні доходів бюджету за рахунок податкових надходжень.

Фінансовим підґрунтям діяльності Європейського союзу є загальний бюджет ЄС та спеціальні структурні фонди.

Загальний бюджет Європейського Союзу – це документ, який встановлює і санкціонує загальну суму доходів і витрат на кожен рік, що вважаються необхідними для Співтовариства.

Бюджет ЄС побудовано принципах ефективного фінансового управління:

- Принцип єдності та принцип бюджетної точності означає, що всі доходи і витрати співтовариства повинні бути включені в єдиний документ;
- Принцип строковості (періодичності) означає, що бюджет повинен прийматися на один бюджетний рік, а кошти заплановані на поточний бюджетний рік повинні, в принципі, бути використані протягом такого року;

- Принцип рівноваги означає, що прогнози щодо надходжень на бюджетний рік повинні дорівнювати асигнуванням на цей рік;
- Принцип одиниці обліку, за яким бюджет планується й виконується в євро і рахунки відображаються у євро;
- Принцип універсальності означає, що загальний дохід може бути використаний для покриття загальних асигнувань бюджету, за винятком обмеженої кількості доходів, що виділяються на конкретні статті витрат. Всі доходи складають бюджет без коригування у відношенні один до одного;
- Принцип специфікації означає, що всі асигнування повинні здійснюватися з конкретною метою, щоб уникнути плутанини між ними;
- Принцип раціонального управління фінансами базується на принципах економічності, ефективності та дієвості;
- Принцип прозорості (відкритості), забезпечення доступності та надійності інформації про рахунки і реалізацію бюджетного процесу.

Формування доходної частини бюджету ЄС здійснюється з урахуванням таких договірних обмежень:

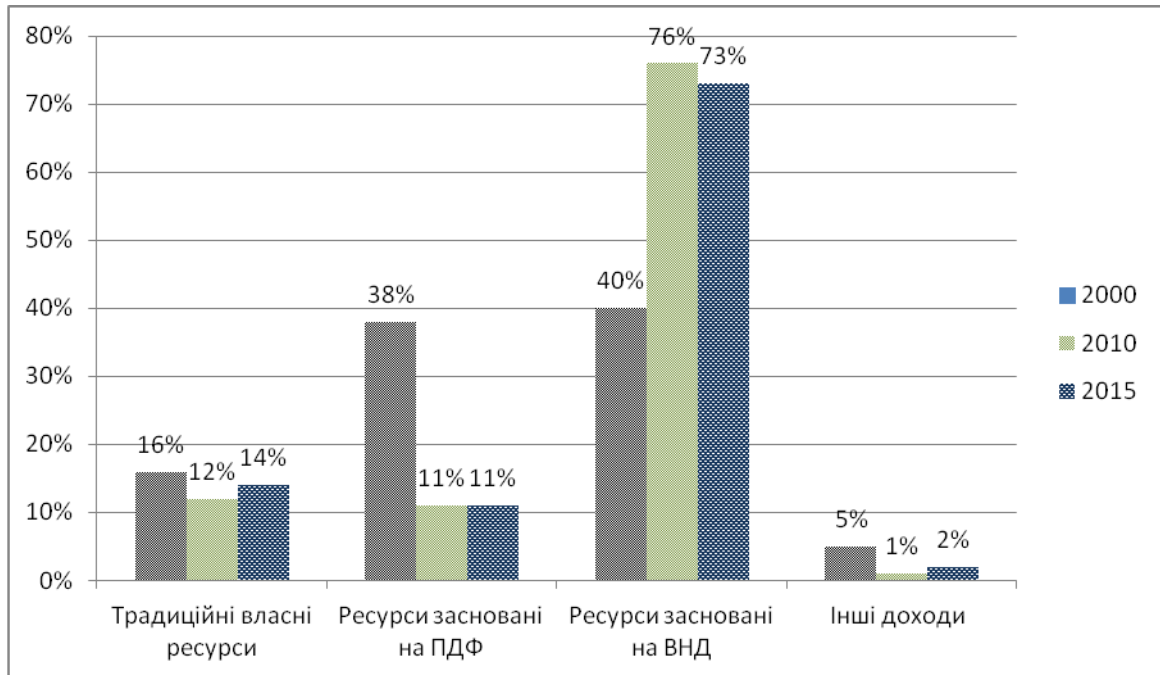
- бюджет Союзу не повинен бути в дефіциті, а це означає, що дохід повинен покривати всі витрати;
- максимальний розмір витрат ЄС, відомий як " граничні ресурси" , узгоджується між країнами-учасниками у багаторічних угодах.

Особливостями фінансів ЄС є те, що вони утворюються повністю за рахунок власних фінансових ресурсів, без обмеження інших видів джерел, а їх збором і передачею до бюджету ЄС займаються безпосередньо країни-учасники. З метою підтримки бюджетної дисципліни, Європейський Союз не приймає будь-які рішення, які можуть мати істотні наслідки для бюджету без надання гарантій щодо можливості фінансування в межах власних коштів Союзу. Ось чому принцип рівноваги надходжень та асигнувань на бюджетний рік є дуже важливим: запозичення для покриття будь-якого дефіциту бюджету, що може виникнути, несумісні з власною системою ресурсів ЄС. Держави-члени повинні співпрацювати з Європейським Союзом у цьому напрямку.

За даними ЄС [23], доходи поділяються на чотири категорії (рис. 2.2):

Рисунок 2.2

Структура доходів бюджету ЄС в 2000, в 2010 та в 2015 роках

* розроблено автором за даними [24]

1. Традиційні власні ресурси – це, в основному, імпортне мито за ввезення товарів до країн ЄС. Ввізне мито справляється в держав і, де відбувається імпорт і передається бюджет ЄС в повному обсязі за вирахуванням витрат на адміністрування податку.

Європейська комісія має у своєму складі інспекторів для забезпечення дотримання правил збору цих податків у країнах Союзу. Останні, в свою чергу, несуть повну відповідальність за порушення договірних умов передавання доходів в бюджет ЄС і повинні здійснювати відшкодування збитків за рахунок своїх власних коштів.

2. Ресурси засновані на ПДВ. Податок на додану вартість - це податок, який сплачується від продажу товарів (робіт, послуг) на території Європейського Союзу і розраховується країнами-учасниками ЄС по єдиній системі, що визначена директивами Ради ЄС, прийнятими в різні роки.

Доходи, що надходять до бюджету ЄС від податку на додану вартість, являють собою суми відрахувань від ПДВ, зібраного у країнах-членах Співтовариства.

Хоча зберігається значна диференціація за структурою ставок ПДВ в Євросоюзі та за їх рівнями, але існують рамкові положення відносно:

- можливості застосування не більше двох ставок ПДВ (стандартної і зниженої);
- мінімальних розмірів стандартних та знижених (пільгових) ставок ПДВ;
- заборони застосування підвищених ставок ПДВ для товарів і послуг соціальної спрямованості.

Так, за офіційними даними, стандартні ставки ПДВ у країнах ЄС станом на 01 січня 2015 року коливаються від 10% до 30% [10].

Так, за офіційними даними, стандартні ставки ПДВ у країнах ЄС станом на 01 січня 2010 року коливаються від 15% (Кіпр, Люксембург) до 25% (Данія, Швеція).

У пропозиціях щодо подальшої гармонізації законодавства країн-членів у податковій сфері Європейська Комісія висловлюється за зближення ставок ПДВ в тій мірі, в якій це необхідно для обмеження ризику спотворення умов конкуренції (різниця в декілька процентних пунктів, на думку експертів Комісії, істотно не впливає на функціонування єдиного ринку). Можна вважати, що розриву рівні ПДВ в окремих країнах ЄС набуде тенденцію до зниження, головним чином за рахунок скорочення числа знижених ставок, але національні особливості податкової системи збережуться й надалі.

Оскільки ставки податку на додану вартість та пільги неоднакові у різних європейських країнах, для розрахунку суми відрахувань використовується «узгоджена» база обчислення ПДВ. Крім того, вона не може бути більше, ніж 50% від ВВП (ВНД) країни. Ставка відрахувань у єдиний бюджет ЄС від податкової бази, за офіційними даними, становить 0,30%, але вона може варіювати в деяких країнах. Так, в 2007-2015

роках ставки, запропоновані для Австрії і Німеччини - 0,225% і 0,15% відповідно, для Нідерландів і Швеції - 0,1% [24].

Країни-члени ЄС здійснюють розрахунок сум відрахувань від ПДВ після закінчення бюджетного року. ЄС розглядає та перевіряє точність розрахунку і звітує перед країною. Переговори ведуться до задоволення інтересів обох сторін або передаються на розгляд у Європейській суд для прийняття остаточного рішення. Доходи загального бюджету ЄС від ПДВ у 2015 та 2010 році були заплановані на рівні 11% загальної виручки у той час як в 2000 році вони склали 38%. Наявність ПДВ в податковій системі держави – обов’язкова умова її приєднання до ЄС, тому що фінансові надходження від податку на додану вартість – важливе джерело формування бюджету ЄС.

3. Ресурси засновані на валовому національному доході (ВНД або ВНП) всіх вхідних у ЄС держав. Сьогодні вони утворюють найбільше джерело доходів. Це балансує стаття, яка визначається виходячи з розмірів ВНП за узгодженими правилами відповідно до потреб бюджету. Країни-учасниці ЄС можуть користуватися деяким коректуванням при розрахунку своїх внесків. Спирні питання вирішуються за допомогою контрольних перевірок, переговорів, звернень до Європейського суду.

Надходження у загальний бюджет ЄС від ВНП та ПДВ здійснюються щомісячно на основі затвердженого кошторису, що може переглядатися та уточнюватися.

4. Інші доходи становлять приблизно 1-5% загального бюджету ЄС включають:

- відсотки за вкладами або за простроченими платежами;
- штрафи з підприємств за порушення конкуренції або інших законів;
- податки із заробітної плати співробітників ЄС;
- внески країн-учасниць ЄС для фінансування громадських програм;
- платежі, що не входять до організацій ЄС;
- будь-які інші кошти, що залишилися від попереднього бюджету.

Отже, частина власних доходів ЄС формується за рахунок непрямих виплат з казни країн-учасників. У рамках ЄС єдиних податків в даний час не існує, за винятком митних зборів, що складають традиційні власні ресурси. Найбільш перспективними, з точки зору фінансування діяльності ЄС, є ресурси, засновані на ВНД. Таким чином, потоки доходів до бюджету ЄС є приблизно пропорційними багатству країн -учасниць.

3. Напрями удосконалення структури доходної частини Державного бюджету України на прикладі світового досвіду.

Дизбаланс між витратами і доходами Державного бюджету призводить до того, що актуальним стає питання щодо введення нових підходів до планування і організації структури доходів державного бюджету.

На сьогоднішній час, широкого розмаху і вагомого значення набирає питання збалансованості структури бюджетних доходів, забезпечення ефективної діяльності всіх органів влади, тому що, незважаючи на нашу велику територію і «багату» землю, наш бюджет поступається за величиною бюджетам європейських країн.

Бюджетна практика формування коштів державного бюджету, ще не відійшла від засад командно-адміністративної економічної системи, про що свідчить відсутність бюджетного планування. Тому, нам слід набиратися досвіду, в який входить позитивні і негативні процеси формування доходної частини бюджету на основі зарубіжного досвіду, більш розвинутих європейських країн [25, с. 519].

Рівень централізації ВВП у зарубіжних країнах залежить, перш за все, від типу соціально-економічної моделі, яка характерна для кожної з них. Так, у країнах з ліберальною моделлю через державний бюджет перерозподіляється в середньому 14 - 20% ВВП, при цьому у структурі його доходів порівняно більшу питому вагу становлять надходження від оподаткування доходів та майна. Для держав, які позиціонують себе як солідарно-консервативні, рівень централізації ВВП у державному бюджеті складає в середньому 25 – 40%, а у формуванні його доходів важливу роль відіграють як надходження від непрямих податків, так і кошти від оподаткування процесів споживання. Соціально-демократична модель економіки передбачає перерозподіл через державний бюджет понад 1/2 обсягу ВВП (в окремих країнах цей показник перевищує 60%) та порівняно вищу фіскальну роль оподаткування споживання у мобілізації фінансових ресурсів держави.

Таким чином, незважаючи на різні підходи до рівня централізації ВВП, для більшості країн характерна провідна роль податкового методу у наповненні доходів бюджету, за допомогою якого мобілізується у розпорядження держави від 30% ВВП у США і Японії до 40–50% – у Німеччині, Франції, Швеції [4, с. 41].

У більшості розвинутих країн з ринковою економікою використовується прогресивна шкала ставок індивідуального прибуткового податку, яка передбачає використання кількох ставок – від 2 (США і Великобританія) до 14 (Франція), а розміри мінімальної податкової ставки варіюються від 10 до 25%, максимальної – від 28 до 70%. Іншим важливим джерелом наповнення державного бюджету є кошти від сплати податку на прибуток (в середньому у структурі надходжень їхня питома вага – 20%). Втім, заради поліпшення бізнес-клімату, у деяких країнах в останні роки було знижено базову ставку податку на прибуток, що призвело до зменшення його фіскального значення. Максимальна ставка податку на прибуток складає від 30 до 50% бази оподаткування. У багатьох країнах з метою стимулювання підприємницької активності для суб'єктів малого бізнесу передбачені пільгові ставки податку [11, с. 57].

Істотну роль у доходах державного бюджету зарубіжних країн відіграють податки на споживання. При цьому у США і Канаді провідним є податок з обороту зі ставками 2–10%, а в країнах Європи та Японії від 14 до 19% доходів бюджету становлять надходження ПДВ. Поряд з цим, до непрямих податків зараховують і вибіркові акцизи, якими оподатковують головним чином алкогольні напої, тютюнові вироби і бензин.

Іншим різновидом непрямих податків є митні збори, хоча питома вага надходжень від їхньої сплати у більшості країн незначна (у Великобританії – 1,2%, у Японії – 1,3%, США – 1,6%, Німеччині – 2,5% та у Франції – 7,6%) [25].

Збалансованість структури доходної частини бюджету можна трактувати так:

По-перше, надходжень до бюджету у вигляді податку, бо саме держава найбільше зацікавлена в отриманні додаткових грошових коштів для ефективнішого розподілу ВВП і забезпечення соціального захисту населення.

По-друге, це певний баланс між бідними і багатими. Утобто усунення несправедливості соціуму.

Саме перший принцип властивий нашій країні і багатьом ще іншим, де доходи бюджету найбільше формуються застягненням непрямих податків. Як відомо від непрямих податків не ухилишся, таким чином держава себе забезпечує доходом у вигляді податкових надходжень на додану вартість і т.п.

З іншого боку, країни, які більш розвинуті і стабільні звертаються до принципу соціальної несправедливості. Податки традиційно займають невелику частку, причому найбільш соціально несправедливий за своєю сутністю податок на додану вартість присутній лише у 40 країнах світу [11, с. 11].

Англосаксонській бюджетній системі притаманна відносно висока частка податкових надходжень від доходів фізичних осіб, невисока частка надходжень від податку на прибуток та зовсім мала — від податку на додану вартість (який у США не існує на загальнодержавному рівні, проте має відповідники на федеральному рівні у межах певних штатів). Так, у США особистий прибутковий податок формує близько 50% дохідної частини бюджету, тоді як у Великій Британії цей показник складає близько 30%. Іншим важливим джерелом є податок на соціальне страхування та соціальні внески: 20% і 34% доходів державного бюджету у Великій Британії та США відповідно. Крім того, характерною є низька частка податку на прибуток корпорацій — близько 11% у Великій Британії та близько 12% у США [8, с. 312].

Як і в Україні, у більшості провідних країн світу економічна криза супроводжувалася розбалансуванням системи державних фінансів і швидким нарощуванням розмірів дефіциту бюджету.

Внаслідок цього, пошук додаткових джерел мобілізації коштів, використання незадіяних резервів стали одними із головних завдань сучасної економічної політики урядів країн Заходу. Вивчення їхнього досвіду

регулювання доходів державного бюджету може виявитися корисним при розробці за бюджету і в нашій державі.

Дохідна частина державного бюджету Великобританії в основному формується за рахунок податкових надходжень (понад 90 %). Питома вага прямих і непрямих податків приблизно рівна. Доходи формуються за рахунок таких надходжень: відсотків по довгострокових кредитах, прибутку емісійного департаменту Банку Англії, а також засобів, що надійшли зі звичайного бюджету при утворенні позитивного сальдо. Формування обсягів і структури Державного бюджету Великобританії у посткризовий період відбувалося під впливом кризових явищ в економіці: падіння товарообігу, зменшення інвестиційної активності приватного бізнесу, зростання рівня безробіття та ін.. Зважаючи на це, бюджетна політика британського уряду була спрямована на подолання існуючих дисбалансів, покращення стану економіки і фінансової системи [21, с. 217].

Практика формування обсягів та структури доходів державного бюджету Великобританії характеризується істотними відмінностями порівняно з вітчизняною дійсністю. Переважну частину фінансового ресурсу державного бюджету країни було сформовано за рахунок оподаткування – питома вага надходжень основних податків у структурі його доходів становила 86,9%, тоді як доходи, мобілізовані іншими методами склали всього 13,1%.

У структурі податкових надходжень бюджету Великобританії найбільше фіскальне значення відіграє прибутковий податок від сплати якого було мобілізовано близько 28,4% сукупних доходів бюджету. На відміну від вітчизняної практики, де ПДВ є провідним джерелом доходів державного бюджету, у Великобританії його питома вага в обсягах бюджетних ресурсів у становила лише 12,9%. Загалом за рахунок непрямого оподаткування було мобілізовано 21,8% доходів бюджету, тоді як від сплати прямих податків – 45,4% [28, с. 70].

Для його стабілізації та вирішення проблеми бюджетної незбалансованості урядом Великобританії було розроблено програму реформ, яка передбачає втілення комплексу заходів, а саме:

– реалізацію плану скорочення бюджетних видатків усіх міністерств та відомств в середньому на 20–40%, крім міністерств оборони та освіти (для них передбачене зниження видатків на 10–20%) та міністерства охорони здоров'я. Поряд з цим, буде заморожено на трирічний термін заробітну плату працюючим у державному секторі із доходом понад 21 тис. ф. ст. у рік. Очікується, що завдяки цим заходам буде додатково вивільнено близько 30 млрд. ф. ст. бюджетних коштів. Водночас, негативним наслідком такого кроку стане скорочення зайнятості у державному секторі на 0,6–1,0 млн. осіб до 2016 року;

– підвищення основної ставки ПДВ з 17,5% до 20%. При цьому прораховано, що збільшення податкового навантаження на незаможних буде мінімальним;

– підвищення ставки податку на страхову премію з 6% до 20%. Основу для довгострокового приросту доходів бюджету країни має скласти вдосконалення оподаткування підприємницької діяльності, а саме:

– поступове зниження ставок корпоративного податку з 28% до 24% для великих і середніх підприємств та з 21% до 20% – для малих підприємств; підвищення неоподаткованого доходу підприємств;

– введення податку на комерційні банки; оподаткування бонусів банківських працівників; підвищення ставки податку на приріст капіталу з 18% до 28%; реформування системи соціального забезпечення шляхом заморожування на три роки допомоги на дітей, підвищення пенсійного віку для державних службовців, скасування окремих податкових та житлових пільг та ін. [28].

Основними видами доходів Державного бюджету Франції є прямі і непрямі податки і надходження від підприємницької діяльності держави. Близько 40 % усіх податкових надходжень дає індивідуальний податок на

прибуток і податок на прибуток корпорацій. Серед непрямих податків, основне місце в податковій системі займає податок на додану вартість [8, с. 242].

Реалізація аналогічних заходів, спрямованих на розширення фіскальної бази і вивільнення бюджетних ресурсів за рахунок скорочення державних видатків була розпочата у Франції ще у 2002 р. відповідно до програми фінансової стабілізації. Її головними пріоритетами були визнані підвищення ефективності державних витрат, стимулювання економічного розвитку, приватизація нестратегічних активів. В її рамках, для розширення потенціалу формування доходів бюджету, було передбачено реалізацію заходів щодо стимулювання економічного зростання, а саме:

- реформування ринку праці згідно з планом d'Urgence POUR L'Emploi (Надзвичайний план зайнятості), введення пільг для підприємств з чисельністю працюючих до 20 чоловік;

- сприяння розвитку промисловості та стимулювання інновацій через Фонд фінансування наукових досліджень;

- підтримку малих та середніх підприємств шляхом полегшення доступу до фінансових ресурсів, удосконалення процедури банкрутства, зниження податків та втілення інших заходів. Зокрема, було впроваджено податковий кредит при оподаткуванні доходу [11, с. 188].

Важливу роль у розширенні доходів державного бюджету було відведено також проведенню приватизації нестратегічних активів. Однак особливий акцент у політиці балансування державного бюджету було зроблено на забезпечення економії бюджетних видатків за рахунок таких заходів:

- проведення пенсійної реформи дало змогу скоротити бюджетне субсидування пенсійної системи на 40%;

- реформування системи медичного страхування дало змогу зупинити зниження власних доходів галузі і залучити додаткові кошти для фінансування охорони здоров'я.

- реформа соціального забезпечення забезпечила посилення адресності соціального захисту і вивільнення значних коштів для інших потреб [11, с. 61].

Проведення реформ дало змогу збільшити надходження до державного бюджету від оподаткування, їхня питома вага у структурі доходів зросла з 53,5% до 54,1% відповідно. При цьому структура податкових надходжень практично не зазнала змін – їхню основу продовжували складати непрямі податки.

Для зниження дефіциту бюджету урядом Франції було передбачено продовження реформ, спрямованих на мобілізацію додаткових доходів бюджету і вивільнення бюджетних коштів за рахунок економії видатків. При цьому заплановано досягти приросту бюджетних ресурсів не через посилення податкового тиску на бізнес, а шляхом відміни податкових пільг для суб'єктів господарювання і населення. Програмою реформ також передбачене підвищення ставки ПДВ для сфери телекомунікації (телебачення, радіо, телефонний зв'язок), збільшення рівня оподаткування для банківських установ [21, с. 260].

Основу доходів федерального бюджету Німеччини становлять податкові надходження, за рахунок яких формується близько 4/5 ресурсів бюджету. Причини позитивної динаміки податкових надходжень до федерального бюджету у проведенні реформи системи оподаткування доходів населення та зміни ставок непрямих податків;

– запроваджено податки на використання комп'ютерної техніки і мобільних телефонів, за право доступу до телебачення і радіо через мережу Інтернет. Крім цього, впроваджено новий податок на «багатих», який передбачає використання підвищеної ставки прибуткового податку до громадян з найвищими доходами. Внаслідок таких змін було забезпечено випереджаюче зростання надходжень від оподаткування доходів;

– підвищено ставки податку на додану вартість на 3% до 19%, що дало змогу мобілізувати до федерального бюджету додатково ресурси. При цьому для суб'єктів готельного бізнесу ставка ПДВ була знижена до 7% [25, с. 32].

Збалансування державного бюджету шляхом першочергового скорочення доходів крім провідних країн Європи притаманне не й іншим державам ЄС.

Зокрема, відповідно до урядового декрету про так званий «фінансовий маневр» уряд Італії за рахунок зниження оплати праці зайнятих у бюджетній сфері, скорочення чисельності державних службовців передбачає вивільнення значної частки ресурсів. У рамках антикризових заходів передбачено заморожування заробітних плат працівникам бюджетної сфери, зменшення автопарку державних автомобілів, ліквідацію кількох державних компаній, зниження зайнятості у суспільному секторі та на державній службі;

Основу доходів федерального бюджету Канади становлять надходження від прямих податків – за рахунок яких близько 64,5% сукупного обсягу ресурсів бюджету, тоді як поступлення від оподаткування споживання складає лише 17,9%. При цьому, на відміну від інших розвинутих країн, специфічною рисою виконання федерального бюджету Канади є високий рівень чутливості надходжень непрямих податків до коливань макроекономічної динаміки [30, с. 103].

Федеральний бюджет США побудований за принципом "повного" бюджету і складається з двох частин: урядового бюджету (бюджету федеральних фондів) і бюджету довірчих фондів. До надходжень федерального бюджету належать:

- індивідуальні податки;
- внески у фонди соціального страхування;
- податок на прибуток корпорацій;
- акцизи;
- інші джерела [28, с. 64].

На відміну від Канади, у доходах федерального бюджету США порівняно значну питому вагу займають внески на соціальне страхування.

Незважаючи на вагому роль страхових платежів, основним джерелом наповнення федерального бюджету США залишаються податки. Як і в інших розвинутих країнах, у США прямі податки відіграють головну бюджетоутворюючу роль – їхня питома вага у доходах коливається в межах 50-57,5% сукупного обсягу ресурсів. На відміну від України, роль непрямих

податків у формуванні доходів федерального бюджету США є достатньо низькою – в середньому 5,6–6,1% сукупних ресурсів [28, с. 69].

Орієнтація на прискорене збільшення доходів бюджету в поєднанні з урізанням бюджетних видатків визнаються в сучасних умовах найважливішими пріоритетами політики уряду США в процесі вирішення проблеми зниження бюджетного дефіциту. Відповідно до плану до 2023 р. передбачається досягти зниження дефіциту федерального бюджету на суму 4 трлн. дол., в тому числі на 2 трлн. дол. – за рахунок зменшення федеральних видатків, а решту – завдяки реформі оподаткування й економії витрат на обслуговування державного боргу.

Додаткові надходження до федерального бюджету мають скласти до 2014 р. 78 млрд. дол., а до 2019 р. – 409,2 млрд. дол., в тому числі: від скасування пільг зі сплати внесків на медичне страхування – 210,2 млрд. дол.; підвищення акцизів на медичне страхування – 32,0 млрд. дол.; акцизу на виробників та імпортерів медичного обладнання – 20,0 млрд. дол.; плати за виробництво та імпорт медичних препаратів – 27,0 млрд. дол.; платежів страхових компаній – 60,0 млрд. дол. [11].

Підсумовуючи дослідження зарубіжного досвіду формування доходів бюджету та їхнього регулювання в умовах економічної нестабільності, можемо виокремити кілька напрямів, у яких доцільно оцінити можливості запозичення управлінських заходів:

По-перше, заслуговує на увагу досвід європейських країн зі збільшення ресурсів бюджету через скорочення зайнятості у бюджетній сфері. В сучасних умовах зменшення кількості державних службовців є загальноєвропейською тенденцією, яка має бути поширена також на вітчизняну практику. Однак скорочення управлінського апарату має здійснюватися в рамках проведення адміністративної реформи і передбачати, що першочерговим його завданням є підвищення якості суспільних послуг, а не досягнення економії видатків бюджету. При цьому, на мій погляд, секвестр управлінського персоналу має торкнутися переважно вищих ланок в ієрархії державного управління, тоді як на низових рівнях чисельність управлінців має бути практично збережена. Крім

цього, також вимагає перегляду практика необґрунтованого і невідповідного економічній ситуації марнотратства бюджетних коштів з боку органів влади найвищого та середнього рівнів.

По-друге, необхідно ґрунтовно проаналізувати практику посилення адресності соціального захисту населення, оскільки необхідність такого кроку визнається в Україні уже кілька років, однак заходів з його реалізації поки що практично не здійснено. Доцільно поступово відмовлятися від виплат, які не враховують рівень матеріального добробуту реципієнтів, натомість основу системи соціального забезпечення мають становити адресні соціальні допомоги. Крім цього, існування окремих пенсійних програм є одним із головних чинників дефіциту бюджету Пенсійного фонду України, який щорічно субсидується за рахунок коштів державного бюджету. Вирішення проблеми платоспроможності Пенсійного фонду дасть змогу вивільнити значний фінансовий ресурс, еквівалентний 1/3 обсягу податкових надходжень.

По-третє, варто оцінити можливості використання досвіду інших країн щодо диверсифікації доходів державного бюджету і вдосконалення структури дохідних джерел. Доцільно ґрунтовніше ознайомитись із досвідом Канади щодо залучення інвестиційних доходів бюджету, розширення бази оподаткування прибутку і доходів та диференціації ставок непрямих податків. У зарубіжних країнах відбувається перебудова прямого оподаткування шляхом посилення податкового тиску на майно й особисті доходи громадян за одночасного зниження ставок податків для оподаткування прибутку суб'єктів господарювання. Поряд з цим, має місце загальноєвропейська тенденція до підвищення ставок непрямих податків (ПДВ, акцизів). Таким чином, можемо констатувати відхід від кейнсіанських методів стимулювання економічного розвитку через підвищення сукупного попиту і повернення до неоконсервативних ідей сприяння економічному зростанню шляхом вивільнення від оподаткування інвестиційних ресурсів. На мою думку, такі методи в сучасних умовах є найбільш прийнятними і раціональними для

України, оскільки практикою останніх років доведено неспроможність кейнсіанських рецептів і їхній шкідливий вплив на економіку країни.

Висновки

Отже, як вже згадувалося, Державні доходи забезпечують соціально-економічний розвиток країни загалом, окремих її регіонів, а також фінансову підтримку населення.

Роль Державного бюджету України є основною у виконанні державою своїх функцій, а саме забезпечення соціальної стабільності, освіти, охорони здоров'я, правопорядку, підтримання конституційного ладу, судочинства, управління. Мобілізуючи кошти в державному бюджеті, держава підтримує належний соціальний клімат та стимулює розвиток економіки в країні рівномірно по всій території; впливає на національні, демографічні, екологічні та регіональні процеси, задівши до цього практично всіх членів суспільства.

Здійснивши аналіз структури доходів Державного бюджету України ми дійшли до таких висновків:

По – перше, основними проблемами формування доходів Державного бюджету України є неефективне бюджетне планування й прогнозування, на функціонування яких впливають ряд чинників: значні масштаби тіньового сектору економіки, інфляція та інфляційні очікування, нестабільність правового поля і неузгодженість законодавчих норм, неточність та часта змінюваність вхідних прогнозних параметрів, також до проблем відносимо високий рівень тінізації економіки, причинами поширення якого є хронічний дефіцит бюджету, збитковість легального підприємництва та корупція. Недосконалість податкової системи країни, нецільове призначення податкових пільг, відсутність належного контролю за використання коштів Державного бюджету, також входять до кола проблем, які потребують негайного вирішення.

По – друге, проаналізувавши практику формування доходів Державного бюджету в зарубіжних країнах, можна стверджувати, що ефективним досвідом для України було б запровадження таких заходів: збільшення ресурсів Державного бюджету через скорочення зайнятості у бюджетній сфері, однак скорочення управлінського апарату має здійснюватися в рамках проведення адміністративної реформи і передбачати, що першочерговим його завданням є

підвищення якості суспільних послуг, а не досягнення економії видатків бюджету, необхідно ґрунтовно проаналізувати практику посилення адресності соціального захисту населення, оскільки необхідність такого кроку визнається в Україні уже кілька років, однак заходів з його реалізації поки що практично не здійснено, варто оцінити можливості використання досвіду інших країн щодо диверсифікації доходів державного бюджету і вдосконалення структури дохідних джерел шляхом розширення бази оподаткування прибутку і доходів та диференціації ставок непрямих податків.

Додаток 1

Таблиця 1.1

Фактори впливу на рівень доходів Державного бюджету України

Зовнішні фактори	Внутрішні фактори
<ul style="list-style-type: none"> - стан світової фінансової системи; - експортні можливості країни; - наявність бар'єрів для входження на міжнародні ринки; - рівень економічної інтеграції країни; - сальдо торговельного балансу країни; - рівень зовнішнього державного боргу. 	<ul style="list-style-type: none"> - макроекономічні показники (ВВП, рівень інфляція, безробіття, бюджетний дефіцит тощо та їх динаміка) - рівень оподаткування в країні; - платоспроможності юридичних і фізичних осіб; - рівень тінізації економіки; - стабільність національної валюти; - рівень внутрішнього державного боргу.

Додаток 2

Таблиця 2.1

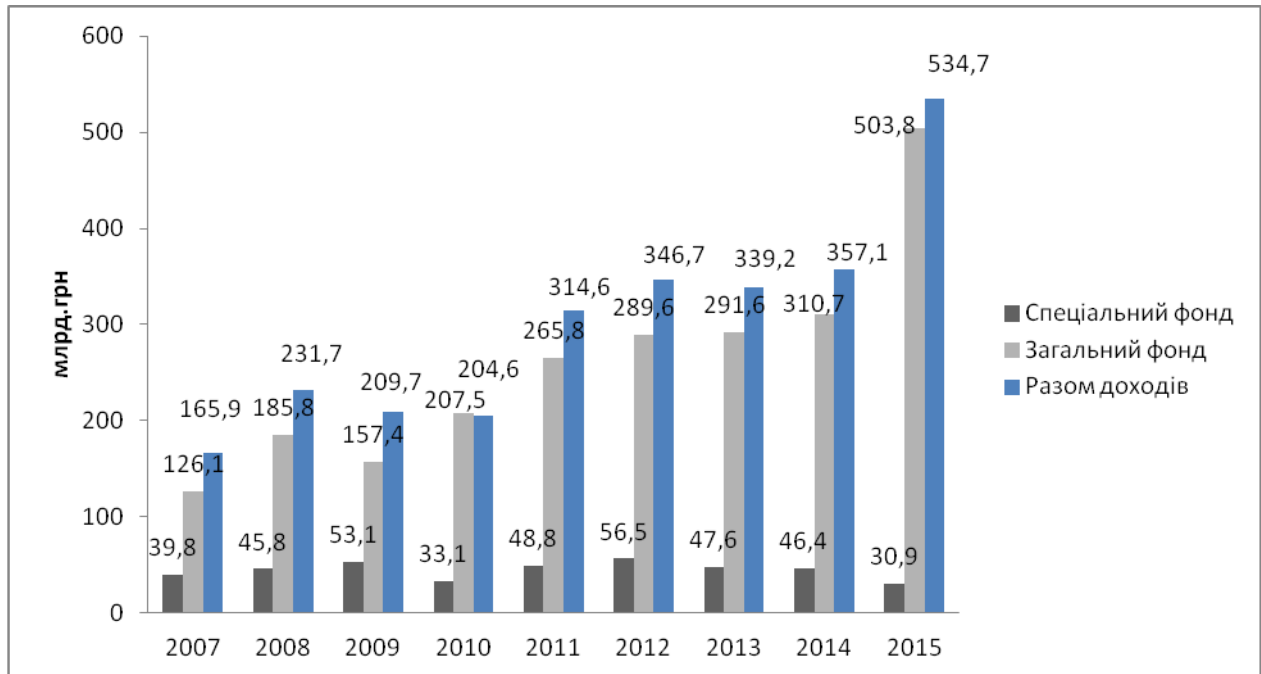
**Динаміка основних макроекономічних показників України
за 2007-2015рр.***

№	Показники (млрд.грн)	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
1	Податкові надходження	116,6	167,8	148,9	166,9	261,6	274,7	262,7	280,2	409,4
2	Неподаткові надходження	42,1	52,8	50,6	65,1	49,1	68,2	72,9	68,3	120
3	Офіційні трансферти	4,3	7,8	7,7	6,6	2,7	1,2	1,6	2,1	3,1
4	Цільові фонди	0,6	1	0,6	1,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2
5	Доходи від операцій з капіталом	1,1	2,1	1,1	0,5	0,5	1,3	0,2	0,9	0,2
6	Разом	165,9	231,7	209,7	204,6	314,6	346,7	339,2	357,1	534,7

*розроблено автором на основі джерел [12;13; 14;15; 16].

Рисунок 2.1

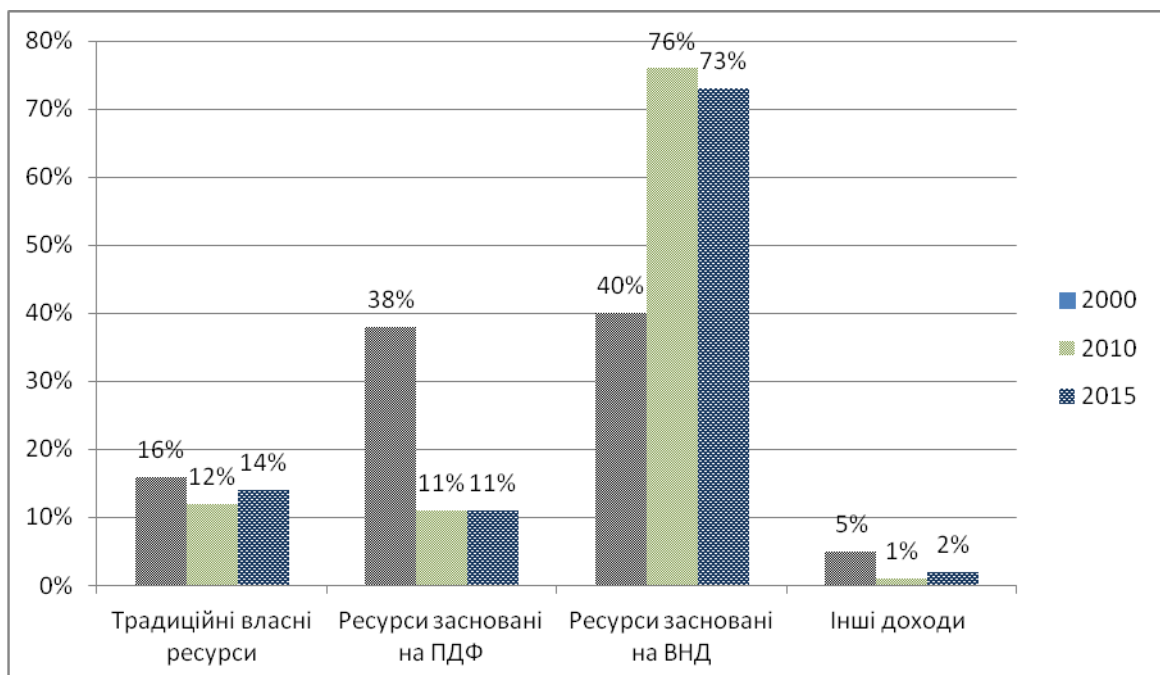
Доходи Державного бюджету України в розрізі загального та спеціального фондів*

* розроблено автором за даними [12; 13;14; 15; 16]

Рисунок 2.2

Структура доходів бюджету ЄС в 2000, в 2010 та в 2015 роках

* розроблено автором за даними [24]

Додаток 3

Таблиця 3.1

Динаміка загального доходу країн ЄС

Назва країни	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Бельгія	48,9	48,7	48,3	49,2	48,8	49,3	50,3	51,6	52,6	52,0
Німеччина	42,8	43,0	43,0	43,4	44,3	43,0	43,8	44,4	44,4	44,6
Австрія	48,5	47,7	47,8	48,3	48,8	48,3	48,3	48,9	49,5	49,9
Данія	56,2	54,8	54,6	53,7	54,0	54,3	54,8	54,8	55,5	57,4
Франція	49,7	50,2	49,7	49,8	49,6	49,6	50,8	52,0	52,9	53,4
Фінляндія	51,9	52,3	51,9	52,4	52,2	52,1	53,3	54,0	54,9	54,9
Швеція	54,5	53,5	53,0	52,3	52,4	51,1	50,5	50,7	51,0	50,2

* розроблено автором за даними [24]

Список використаних джерел:

1. Булгакова С.О. Казначейство зарубіжних країн: Навч. посіб. – К., 2000. – 82 с. 4.
2. Бюджетна система [Текст] : підручник / С. І. Юрій, В. Г. Дем'янишин, О. П. Кириленко [та ін.] ; за ред. С. І. Юрія, В. Г. Дем'янишина, О. П. Кириленко. – Тернопіль : ТНЕУ, 2013. – 624 с.
3. Бюджетний кодекс України: закон України від 08.07.2010 № 2456-VI зі змінами і доповненнями від 2 березня 2015 року N 212-VIII [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>.
4. Василик О.Д. Бюджетна система України : Підручник / [О.Д. Василик](#), [К. В. Павлюк](#). – Київ : Центр навч. л-ри, 2004. – 544 с.
5. Василик О.Д. Теорія фінансів : підручник / О.Д. Василик. – К.: НІОС. – 2000. – 416 с.
6. Венгер В.В. Фінанси: Навчальний посібник / В.В. Венгер. – К.: Центр учбової літератури, 2009. – 432 с.
7. Глущенко А.С. Фінанси: Навчальний посібник / А.С. Глущенко. – Х.: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2010. – 190 с.
8. Горин В.П. Зарубіжний досвід регулювання доходів державного бюджету в умовах економічної нестабільності / В.П. Горин // Світ фінансів. – 2011. – Вип. 4. – С. 186-199.
9. Дем'янишин В.Г. Неподаткові надходження: проблеми та роль у доходах бюджету держави [Текст] / В.Г. Дем'янишин, О.С. Шаманська // Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики: зб. наук. праць. – 2011. – № 2. – С. 278 – 284.
10. Єфименко Т.І. Динаміка доходів бюджету та валового внутрішнього продукту: методологія і методика порівняльного аналізу / Т.І. Єфименко // Наукові праці НДФІ. — 2004. — №1-2. — С. 11-21
11. Зайчикова В. В. Удосконалення бюджетного законодавства в контексті європейського досвіду скорочення дефіциту бюджету [Текст] / В. В. Зайчикова // Фінанси України. – 2011. – № 5. – С. 56-67.

12. Звіт про виконання Державного бюджету України за 2010 рік – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.treasury.gov.ua/main/uk/doccatalog/list?currDir=147453>
13. Звіт про виконання Державного бюджету України за 2011 рік – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.treasury.gov.ua/main/uk/doccatalog/list?currDir=147449>
14. Звіт про виконання Державного бюджету України за 2012 рік – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.treasury.gov.ua/main/uk/doccatalog/list?currDir=185635>
15. Звіт про виконання Державного бюджету України за 2013 рік – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.treasury.gov.ua/main/uk/doccatalog/list?currDir=212666>
16. Звіт про виконання Державного бюджету України за 2014 рік – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.treasury.gov.ua/main/uk/doccatalog/list?currDir=257806>
17. Карлін М.І. Державні фінанси України: навч. посіб. / М.І. Карлін - К.: Знання, 2008. — 348с.
18. Крисоватий А.І. Податки і фіскальна політика: Навчальний посібник / А.І. Крисоватий, А.І. Луцик. – Тернопіль, 2003. – 312 с.
19. Лисяк Л.В. Бюджетна політика у системі державного регулювання соціально-економічного розвитку України: монографія / Л.В. Лисяк. — К.: ДННУ АФУ, 2009. — 600 с.
20. Лютий І. О. Теоретико-методологічні засади бюджетної політики держави / І. О. Лютий // Фінанси України. – 2009. – № 12. – С. 13–19.
21. Миргородська Л.О. Фінансові системи зарубіжних країн: навчальний посібник / Л.О. Миргородська. – К.: Центр учбової літератури, 2008. – 317 с.
22. Огонь Ц. Г. Доходи бюджету України: теорія та практика [Текст] : Монографія / Ц. Г. Огонь. — К. : КНТЕУ, 2003. — 580с.
23. Офіційний сайт Європейської комісії [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://ec.europa.eu/budget/biblio/documents/2013/2013_en.cfm

24. Офіційний сайт Європейського Союзу [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://europa.eu>.
25. Савчук, Н. В. Світовий досвід формування доходів бюджету та перспективи його адаптації в Україні [Текст] / Н. В. Савчук // Фінанси України. – 2014. – № 3. – С. 23-36.
26. Федосов В.М. Бюджетна система : підруч. / за наук. ред. В. М. Федосова, С. І. Юрій. – К. : Центр учбов. літератури ; Тернопіль : Екон. думка, 2012. – 871 с.
27. Фещенко Л.В. Бюджетна система України: Навчальний посібник / Л.В. Фещенко, П.В. Проноза, Н.В. Кузьминчук. – К.: Кондор, 2008. – 440 с.
28. Фільштейн Л.М. Використання зарубіжного досвіду формування бюджетної системи / Л.М. Фільштейн // Наукові праці Кіровоградського нац. техн. Університету. – 2008. – Вип. 13. – С. 67–71.
29. Фінансова думка України : в 3 т. Т. 1. Монографія / П. І. Юхименко, С. В. Львовчкін, В. М. Федосов, С. І. Юрій ; за наук. ред. В. М. Федосова. – К. : Кондор ; Тернопіль : Екон. думка, 2010. – 687 с.
30. Шевчук І.М. Грошово-кредитні системи зарубіжних країн: навч.-метод. пос. / І.М. Шевчук, З.М. Міндрова, Н.С. Кульчицька; Укоопспілка, Львів. комерц. акад. – Львів: Львів. комерц. акад., 2007. – 175 с.
31. Юрій С.І. та Федосов В.М. Фінанси: Навчальний посібник / С.І. Юрій та В.М. Федосов. –Київ «Знання»,2012 – 170 с.

